

Bożena Kotkowska - Juda

N o t a c j a m u z y c z n e g o b r a j l a

Poradnik dla nauczycieli i rodziców

Kraków 2004

Przedmowa

Poradnik jest owocem moich długoletnich doświadczeń związanych z zapisem utworów za pomocą muzycznej notacji brajlowskiej. Czerpie również z praktyki pedagogicznej nabytej w trakcie nauczania tego zapisu dzieci niewidomych i niedowidzących na przedmiocie muzykografia. Jestem przekonana, że przy jego pomocy polepszy się komfort pracy osób niewidomych stykających się z tekstem muzycznym. Należy zaznaczyć, że notacja brajlowska ulega ciągłym przeobrażeniom, dlatego też podręcznik ten został w całości zredagowany w oparciu o ujednoliconą międzynarodową notację muzyczną zatwierdzoną przez Podkomitet Muzyczny Światowej Unii Niewidomych. Chciałabym, aby dzięki temu poradnikowi mogli Państwo ułatwić osobom z upośledzeniami wzroku dostęp do bogactwa muzyki.

Bożena Kotkowska- Juda

Dzieje unifikacji systemu muzycznej notacji brajlowskiej

Od momentu rozpowszechnienia zapisu systemem Braille'a podejmowano próby jego zastosowania w różnych dyscyplinach jak matematyka czy chemia. Jedną z dziedzin, w której rozumienie zapisu ma istotny wpływ na komfort pracy jest nauczanie i wykonywanie muzyki.

Początkowo powstawały notacje narodowe, ale już w 1888 roku w Kolonii odbyła się pierwsza konferencja na temat standaryzacji muzycznego brajla. Kolejne obradowały w Paryżu w latach: 1929 i w 1954. Ostatecznie w 1992 roku na Ogólnoświatowej Konferencji w Saanen 16 delegatów wypracowało wspólne stanowisko, co doprowadziło do uchwalenia międzynarodowego standardu muzycznej notacji brajlowskiej.

W konferencji w Saanen (Szwajcaria, 1992) uczestniczyli delegaci z Australii, Czech, Danii, Finlandii, Francji, Niemiec, Włoch, Japonii, Holandii, Kanady, Stanów Zjednoczonych, Polski, Rosji, Hiszpanii, Szwajcarii, i Wielkiej Brytanii.

Głosowali nad standaryzacją w następujących obszarach zapisu: klucze, bas cyfrowany, muzyka gitarowa, symbole akordów, muzyka współczesna, i inne znaki.

W zatwierdzonym standardzie muzycznej notacji brajlowskiej występuje system kluczy oktaowych, uwzględniający zarówno układ oktaów klawiatury fortepianowej jak i podział na linię melodyczną prawej i lewej ręki, porównywalny z systemem rozmieszczania nut na pięciolinii. Rozłożone trójdźwięki, występujące w linii melodycznej, a położone w obrębie całej klawiatury, zapisywane są w sposób czytelny muzycznie i zrozumiały.

Zapis muzyki brajlowskiej szeroko rozpowszechniony jest w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie (wprowadzono system akredytacji tłumaczy muzyki brajlowskiej).

W ramach Unii Europejskiej prowadzony jest program „Widzieć ręką.”

Uwagi wstępne

W podręczniku zebrano w całość podstawowe znaki graficzne systemu muzycznej notacji brajlowskiej, informując o ich znaczeniu i zastosowaniu praktycznym.

Adresowany jest do: rodziców, nauczycieli i opiekunów, którzy chcą i mogą udzielić pomocy dziecku posługującemu się techniką brajlowską w odczytywaniu, zapisywaniu oraz odtwarzaniu tekstu nutowego w utworach muzycznych.

Przy pisaniu niniejszego poradnika wykorzystane zostały następującej pozycje:

1. Bożena Kotkowska-Juda, Edward Szneler, System znaków muzycznych w technice brailowskiej, Kraków 1994
2. Bettye Krolick (red.), Ujednoliconą międzynarodową brajlowską notacją muzyczną, Warszawa 2002
3. Tablice znaków brajlowskich www.brl.org

Opracowanie składa się z dwóch części:

Część I to prezentacja w przystępnej formie systemu muzycznej notacji brajlowskiej wraz z przykładami.

Część II to zestaw ćwiczeń pozwalających na uzyskanie praktycznych umiejętności w posługiwaniu się notacją.

Zapis tekstu muzycznego wykorzystuje umiejętność posługiwania się brajlowskimi znakami literowymi przyswojoną przez dziecko w nauce czytania i pisania nadając im nowe znaczenie oraz zastosowanie.

Znaki uszeregowane są pod względem kolejności występowania w tekście muzycznym oraz ich stopnia trudności.

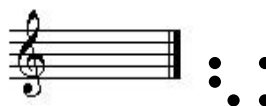
Pojęcia i założenia wstępne przyjęte w tym opracowaniu:

- w sześciopunkcie po stronie lewej znajdują się punkty 1,2,3 a po stronie prawej punkty 4,5,6
- dziecko umie pisać na maszynie brajlowskiej, zna specyfikę pisania na tabliczce (lustrzane odbicie), posługuje się jednym z programów komputerowych
- używaną w zapisie kreskę taktową zastępuje wolne okienko (spacja)
- stosowany system znaków jest zgodny z opracowaną przez Podkomitet Muzyczny Światowej Unii Niewidomych (Braille Press Zürich 1996) ujednoliconą międzynarodową brajlowską notacją muzyczną
- znaki graficzne notacji muzycznej zajmują jedno (miejsce zajmowane przez sześciopunkt) lub dwa okienka zapisu - przykład 1 i 2

Przykład 1

Przykład 2

- Wszystkie znaki dodane w zapisie brailowskim poprzedza punkt 5
- Pomędzy znakami zapisu nutowego zawartego w takcie nie pisze się odstępów

Spis treści

Przedmowa

Dzieje unifikacji muzycznego brajla	1
Uwagi wstępne	2

Część pierwsza

Rozdział I. Organizacja tekstu w utworze	5
--	---

1.1	Kolejność zapisu znaków w utworze	5
a	Znaki przykluczowe: krzyżyk, bemol, kasownik	5
b	Oznaczenia tonacji i metrum	6
1.2	Określenie położenia nut w systemie podziału klawiatury na oktawy	7
1.3	Współzależność wysokości dźwięku i jego wartości rytmicznej, znaki nut i pauz	7
1.4	Grupowanie wartości rytmicznych w utworze	8
1.5	Zastosowanie kluczy muzycznych w notacji	9

Rozdział II. Notacja brajlowska w teorii muzyki	12
---	----

2.1	Znaki interwałów i ich zastosowanie w zapisie akordów	12
2.2	Ruch interwałów i akordów w takcie	14
2.3	Symbole liczbowe interwałów, trójdźwięków i czterodźwięków	16
2.4	Podział taktu i akordu na głosy	18
2.5	Przedłużanie wartości rytmicznych we współbrzmieniach	20

Rozdział III. Artykulacja, dynamika oraz oznaczenia wykonawcze	21
--	----

3.1	Znaki dynamiki i agogiki w notacji	22
3.2	Stosowanie oznaczeń artykulacyjnych	24
3.3	Aplikatura, pedalizacja oraz inne oznaczenia stosowane w instrumentalnej praktyce pedagogicznej	27
3.4	Format utworu muzycznego zapisanego w notacji	30

Część druga 34

Ćwiczenia uzupełniające

1	Znaki przykluczowe: krzyżyk, bemol, kasownik	34
2	Oznaczenia tonacji i metrum	36
3	Przykłady określenia położenia nut w systemie podziału klawiatury na oktawy	37
4	Współzależność wysokości dźwięku i jego wartości rytmicznej, znaki nut i pauz	39
5	Grupowanie wartości rytmicznych w utworze	40
6	Przykłady zastosowania kluczy muzycznych w notacji	43
7	Zapis akordów przy użyciu znaków interwałów	44
8	Zastosowanie znaków podziału taktu i akordu na głosy w praktyce	45
9	Przykłady zapisu muzyki współczesnej w notacji	46

Tablice brajlowskich znaków muzycznych 49

Tabela 1	Podstawowe znaki	49
Tabela 2	Klucze	50
Tabela 3	Akcydensy, znaki przykluczowe i metrum	51
Tabela 4	Grupy rytmiczne	52
Tabela 5	Akordy	52
Tabela 6	Legato, łuki frazowe i ligatury	53
Tabela 7	Tremola	54
Tabela 8	Palcowanie	55
Tabela 9	Kreski taktowe i powtórzenia	56
Tabela 10	Agogika i dynamika	57
Tabela 11	Ornamenty	59
Tabela 12	Teoria muzyki	60
Tabela 13	Notacja współczesna	61
Tabela 14	Organizacja tekstu muzycznego	62
Tabela 15	Oznaczenia w muzyce na instrumenty klawiszowe	63
Tabela 16	Muzyka wokalna	64
Tabela 17	Instrumenty smyczkowe	65
Tabela 18	Instrumenty dęte i perkusyjne	67
Tabela 19	Akordeon	67
Indeks		68

Część pierwsza

Rozdział I. Organizacja tekstu w utworze

1.1. Kolejność zapisu znaków w utworze

a Znaki przykluczowe: krzyżyk, bemol, kasownik

Akcydensy (krzyżyki, bemole i kasowniki) stawiamy przed pojedynczymi nutami, aby zmienić wysokość dźwięku.

Ich występowanie w piśmie muzycznym związane jest z **podwyższaniem** (krzyżyk), **obniżaniem** (bemol), lub **przywracaniem** (kasownik) wysokości dźwięków.

W zapisie brajlowskim znaki te umieszczamy **przed nutą**,   **interwałem**

lub innym oznaczeniem (powtórzeniem odcinka, nową stroną, przeniesieniem części taktu zawierającej znak chromatyczny do nowej linii)

Znaki od nuty **może oddzielać** jedynie **znak oktawy**.

Znak chromatyczny zachowuje swoją **ważność w obrębie jednego taktu**, dla **nut o tej samej wysokości**.

Tam gdzie zachodzi konieczność dodania znaku chromatycznego w brajlu poprzedzamy go punktem 5.

Znaki przykluczowe to **zapis krzyżyków i bemoli**, obowiązujących **w całym utworze**.

W notacji brajlowskiej, znaki przykluczowe **określają jedynie liczbę bemoli lub krzyżyków bez** podania **nazwy** oraz związku z ich wpływem na wysokość dźwięku.

W wypadku wystąpienia **co najmniej 4 znaków** chromatycznych przy kluczu zapisujemy je

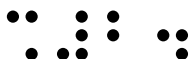
liczbą a nie jako pojedyncze znaki .

b Oznaczenia tonacji i metrum

Zasady zapisu oznaczenia tonacji:

- na początku utworu bezpośrednio przed metrum, w osobnej linii

poprzedzającej tekst muzyczny

- występują tylko w pierwszej linii utworu
- zmiany znaków przykluczowych zapisywane są w miejscu ich wystąpienia
- zmiany znaków przykluczowych powinny być zaznaczane w obu rękach dla instrumentów klawiszowych (lub muzyce wokalne czy orkiestralnej) tam gdzie występują w druku
- pierwsza nuta po znakach przykluczowych musi mieć znak oktawy

Metrum w muzyce jest metodą określenia ilości miar rytmicznych w takcie oraz wartości tych miar. Na przykład, metrum "4/4" oznacza, że w takcie występują cztery wartości rytmiczne, z których każda jest ćwierćnutą.

- Gdy następuje zmiana metrum oznaczenie metrum pisze się pomiędzy spacjami chyba, że połączone jest ze znakami przykluczowymi.
- Nuty następujące po zapisie metrum muszą mieć znak oktawy
- metrum zawierające wartości nutowe pisze się z prefiksem muzycznym oddzielającym liczbę od nuty, która zapisywana jest jako dźwięk c

Metrum zapisuje się zwykle pośrodku linii poprzedzającej zapis muzyczny lub słowny, razem ze znakami przykluczowymi.

1.2 Określenie położenia nut w systemie podziału klawiatury na oktawy

W brajlu **miejsce dźwięków określa** się poprzez ich **położenie na klawiaturze fortepianowej** za pomocą **kluczy oktaawowych**

Zasady użycia kluczy oktaawowych:

- **znak oktawy** stawia się **bezpośrednio przed nutą** do której się odnosi
- **oktawa** jest zawsze **zaznaczana na początku utworu**, rozdziału i w wielu innych miejscach (np. przy użyciu znaku podziału taktu na głosy)
- w zapisie melodii, **oktawa nie jest zaznaczana dla drugiej z dwóch kolejnych nut, jeśli druga nuta oddalona jest od pierwszej o interwał mniejszy niż kwarta**
- kiedy interwał pomiędzy dwiema nutami to **sekunda** lub **tercja**, **nie jest wymagany znak oktawy**
- kiedy **interwał** jest **kwartą** lub **kwintą**, **znak oktawy występuje wtedy**, gdy **druga nuta znajduje się w innej oktawie**.
- kiedy interwał jest **sekską** lub **większym interwałem**, **znak oktawy jest konieczny**

1.3 Współzależność wysokości dźwięku i jego wartości rytmicznej, znaki nut i pauz

Zapis znaków nut jest **kombinacją punktów 1, 2, 4, 5** wybranych z sześciopunktu.

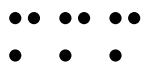
O wartości rytmicznej nut świadczy **obecność lub brak punktów 3 i 6**

Każda nuta i pauza posiada **dwie wartości rytmiczne**.

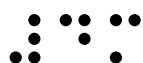
Stosowanie **znaków specjalnych** (prefiksów) **dotyczących precyzyjnego wyznaczania wartości rytmicznych** pozwala uniknąć błędów w prawidłowym odczycie

Kropkę przy nucie wyrażamy za pomocą **3 punktu umieszczonego bezpośrednio po nucie lub pauzie**.

Pauza **całonutowa** (bez względu na metrum) pełni funkcję pauzy **całotaktowej**.

Kiedy **pauza** (cisza) przedłuża się na **dwa lub trzy takty**, **zapisujemy ją tak:**

kiedy przedłuża się **na cztery lub więcej taktów**, **sposób zapisu** wygląda tak:

1.4 Grupowanie wartości rytmicznych w utworze

Zasady budowy grup rytmicznych w notacji brajlowskiej:

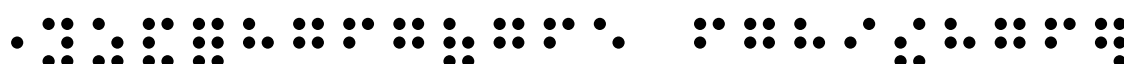
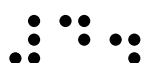
- **grupa** musi zawierać **co najmniej 3 nuty**
- zasadą jest **zapis pierwszej nuty w grupie w rzeczywistej wartości rytmicznej, następne nuty zapisujemy w ósemkach**
- **wszystkie nuty w grupie** muszą być **tej samej wartości rytmicznej**, jeśli przy jednej z nich jest kropka, to grupowania nie można użyć

Przykład 3

- jeśli **po grupie rytmicznej w tym samym takcie** następuje ósemka lub pauza ósemkowa, nie stosuje się grupowania.
- jeśli **ósemka występuje dopiero w następnym takcie**, lub w takcie podzielonym na glosy, użycie grupowania jest możliwe

Przykład 4

- **pauza** może wystąpić **tylko na pierwszej pozycji w grupie**, aby można było stosować grupowanie
- **wszystkie nuty danej grupy** muszą być zapisane **w jednej linii zapisu brajlowskiego** (bez przenoszenia części taktu)
- jeśli **kreska taktowa albo pauza przerywają grupę**, nie używa się grupowania.
- występowanie **nawiasów, łuków, znaków agogiki i dynamiki lub akcydensów** nie wpływa na zastosowanie grupowania.
- **wszystkie nuty w grupie** muszą znajdować się **w obrębie jednej grupy rytmicznej**.

1.5 Zastosowanie kluczy muzycznych w notacji

Klucze muzyczne w brajlu nie określają względnej wysokości dźwięku.

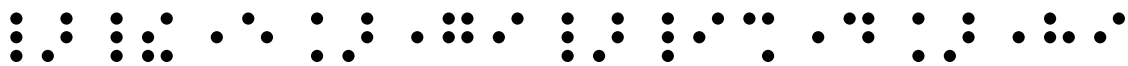
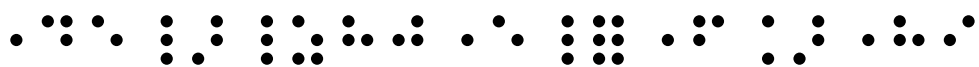
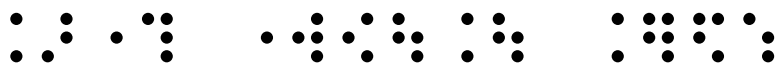
Ich rolę w zapisie tekstu muzycznego **przejmują znaki ręki lub prefiksy instrumentów**.

Przykład 5

Zapis kluczy konieczny jest np. w wypadku, gdy melodia jednej ręki przechodzi do drugiego klucza lub, gdy w zapisie głosu melodii następuje zmiana klucza.

Przykład 6

Kiedy w przebiegu melodii następuje zmiana klucza zapis wygląda następująco:

Przykład 7

•••••

•••••

•••••

Punktację zapisu kluczy należy oddzielić od następnego **znaku punktem 3**, jeżeli ten **znak zawiera punkty 1, 2, 3**.

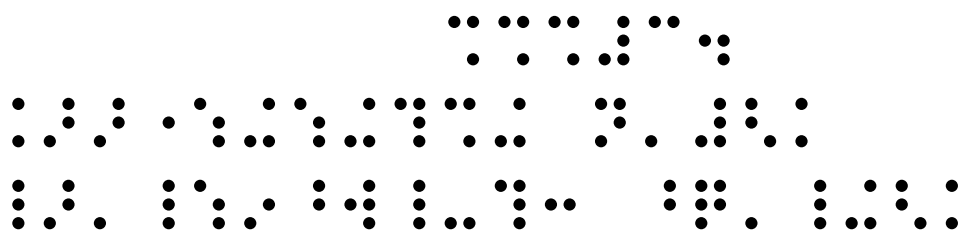
Następna nuta po znaku klucza powinna posiadać znak oktawy.

Kiedy chcemy **odwrócić kierunek zapisu interwałów** należy to zaznaczyć przez zapisanie

na początku danej części utworu znaku $\begin{smallmatrix} \bullet & \bullet & \bullet \\ \bullet & \bullet & \bullet \end{smallmatrix}$ (kiedy czytamy w dół - znak lewej ręki)

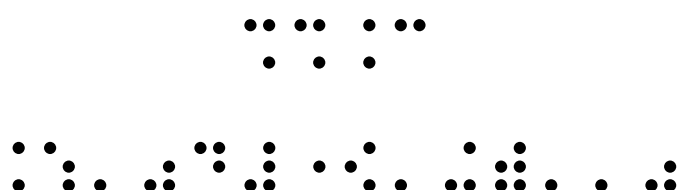
lub $\begin{smallmatrix} \bullet & \bullet & \bullet \\ & \bullet & \bullet \end{smallmatrix}$ (gdy interwały czytamy w górę - znak prawej ręki)

Przykład 9

Gdy **pierwsza nuta** jest zapisana z kropką, nie trzeba umieszczać kropek po interwałach.

Przykład 10

Zasada zapisywania oktav dla akordów mówi, że jeśli **więcej niż jeden interwał następuje po zapisanej nucie, znak oktawy nie jest wymagany** dopóki **sąsiednie interwały znajdują się w obrębie tej samej oktawy**.

Jeśli dowolne **dwa sąsiadujące interwały oddalone są o oktawę lub więcej, drugi interwał musi mieć znak oktawy**.

Jeśli zapisana **nuta** tworzy **unisono** z inną nutą, pokazane jest to przez interwał oktawy poprzedzony znakiem odpowiedniej oktawy. • •• • ••

Kiedy występują interwały **większe niż oktawa** zapisujemy je jako **sumę dwóch interwałów**.

Drugi interwał musi mieć znak oktawy (np. decyma = 8+3). • •• • ••

Kiedy **dwie ręce** zapisane przy pomocy interwałów **przenikają się, każda nuta** która przenika **musi mieć znak oktawy**, co nie zaburza porządku zapisu obu rąk

Kiedy występują **interwały większe od oktawy, nie należy stosować podwajania**.

Konieczność stosowania odpowiednich znaków oktaw, przy braku pośrednich interwałów, na ogół eliminuje wszelką oszczędność miejsca wynikającą z takiego podwajania.

W **utworach palcowanych nie należy podwajać interwałów innych niż oktawa**, chyba, że każda nuta fragmentu jest palcowana lub palcowanie jest umieszczone tak, że nie ma wątpliwości, do których nut się odnosi.

Zmiana klucza w środku utworu nie zmienia kierunku odczytywania interwałów.

2.2 Ruch interwałów i akordów w takcie

Ruch nut w głosach stosuje się w muzyce instrumentalnej oraz w wokalne chorałowej.

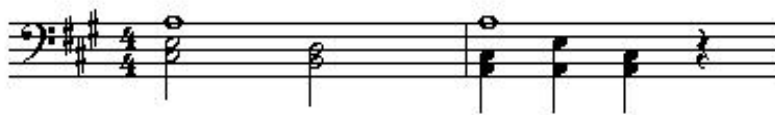
Polega on na ruchu **dwóch (maksymalnie trzech) nut równej wartości powyżej lub poniżej dłuższej nuty**, można je zapisać jako interwały rozdzielone punktem 6.

Przykład 11

Znak ruchu nut może być użyty, **kiedy dwa lub więcej interwałów porusza się razem w podobny sposób, wtedy można je zapisać jako interwały rozdzielone punktami 5 i 6.**

Przykład 12

Oznaczanie oktav przy ruchu nut podlega ogólnej zasadzie stosowania kluczy oktaowych.

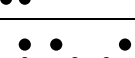
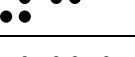
Znak ruchu nut może być użyty również dla ćwierćnuty z kropką lub ósemki.

Nie **można używać znaku ruchu interwałów** (punkty 5-6) dla rytmów kropkowanych.

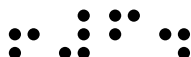
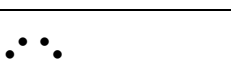
2.3 Symbole liczbowe interwałów, trójdźwięków i czterodźwięków

Znaki umieszczone poniżej znajdują zastosowanie w zapisie interwałów, trójdźwięków oraz czterodźwięków w teorii muzyki. Powstały na skutek standaryzacji zapisu muzycznego.

Symbole liczbowe interwałów

Symbole	Odpowiednik
1 	1 cz.
2> 	2 m.
2 	2 w.
3> 	3 m.
3 	3 w.
4 	4 cz.
4< 	4 zw.
5 	5 cz.
5> 	5 zmn.
6> 	6 m.
6 	6 w.
7 	7 m.
7< 	7 w.
8 	8 cz.

Symbole liczbowe trójdźwięków

Symbole liczbowe	Odpowiednik
+ 	dur zas.
+6 	dur I przewrót
+6 	dur II przewrót
° 	moll zas.
° 6 	moll I przewrót
° 6 	moll II przewrót
> 	zmn zas.
> 6 	zmn. I przewrót
> 6 	zmn. II przewrót
< 	trójdźwięk zw

Symbole liczbowe czterodźwięków

Symbole liczbowe	Odpowiednik
+ ^{7<}	dur z 7 w.
o ⁷	moll z 7 m.
o ^{7<}	moll z 7 w.
> ^{7>}	zmn. z 7 zmn. (czyli zmniejszony)
> ⁷	zmn. z 7 m. (czyli na wpółzmn)
< ^{7<}	zwiększony z 7 w.
+ ^{6>}	dur z 6 m.
+ ⁶	dur z 6 w.
O ^{6>}	moll z 6 m.
O ⁶	moll z 6 w.
< ⁶	zw. z 6 w.

Dominanta septymowa

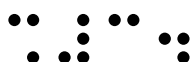
Symbole liczbowe	Odpowiednik
7	D ⁷ zas. septymowy
6	D ⁷ I przewrót kwintseksutowy
5	D ⁷ II przewrót terckawartowy
4	D ⁷ III przewrót sekundowy
3	
2	

2.4 Podział taktu i akordu na głosy

Kiedy w danym takcie, dwie lub więcej równoczesnych części głosów nie może być zapisanych jako interwały z ruchem nut w głosach, zapisywane są po kolei i łączone (bez

spacji) znakiem $\begin{smallmatrix} \bullet & \bullet \\ \bullet & \bullet \end{smallmatrix}$ (zwanym „pełnym taktem w akordzie”).

Przykład 13

Dla **pierwszej nuty po tym znaku** należy zaznaczyć **oktawę**, należy również użyć znaku oktawy **na początku taktu następującego** po tym, w którym użyto znaku pełnego taktu w akordzie.

Kolejność, w jakiej zapisu **zapisywane są części głosów wynika z takich samych zasad jak te dla interwałów**, tam gdzie jest to możliwe wiolin i bas mają pierwszeństwo. Często zdarza się, że takt jest zbyt długi lub zbyt skomplikowany dla znaku pełnego taktu w akordzie.

Należy wtedy podzielić taki **takt na części**, traktując każdą z części jako izolowaną

jednostkę rytmiczną. Do tego celu używamy znaku $\begin{smallmatrix} \bullet & \bullet \\ \bullet & \bullet \end{smallmatrix}$, który **łączy** części po obu jego

stronach bez dodatkowych spacji. **Znak akordu** używany **w częściach taktu** wygląda

następująco $\bullet \bullet$

Przykład 14

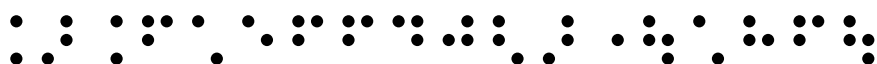
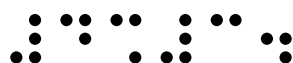
Pierwsza nuta po każdym z powyższych znaków **musi mieć znak oktawy.**

Kiedy **znak akordu w takcie** lub **znak podziału taktu** pojawia się **na końcu linii** nie **trzeba** stosować **znaku przeniesienia taktu**

Znaki chromatyczne **poprzedzające** znak akordu w takcie nie wpływają na nuty w tym samym takcie zapisane **po znaku akordu**.

Użycie znaków akordu w takcie, często wymaga ponownego użycia znaków chromatycznych .
Takie dodane znaki powinny być poprzedzone punktem 5.

Przykład 15

2.5 Przedłużanie wartości rytmicznych we współbrzmieniach

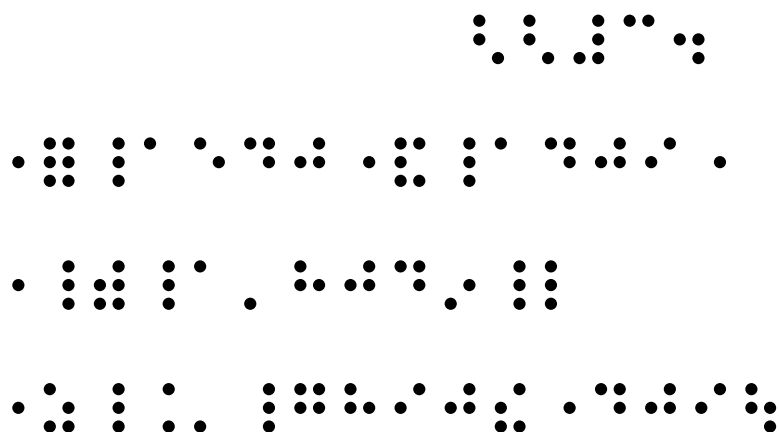
W celu ułatwienia **odczytu fragmentów zawierających nuty wydrukowane w fakturze czterogłosowej lub dwugłosowej (z podziałem na głosy) z dwiema chorągiewkami** wskazującymi identyczne lub różne wartości rytmiczne wprowadza się specjalne znaki chorągiewek.

Znaki chorągiewek stawiane są po nutach, do których należą, nie mogą być od nich oddzielone znakiem przeniesienia taktu.

Znaki te mogą być **podwajane w taki sam sposób jak pisane nuty, mogą być zaburzone przez łuki, legata; muzyczne nawiasy i warianty; oraz przez staccato i akcenty.**

Ponieważ znaki chorągiewek mogą zaciemniać zapis linii melodycznej, ich użycie powinno być przemyślane.

Przykład 16

Rozdział III. Dynamika, artykulacja oraz oznaczenia wykonawcze

Zawarty w utworach tekst nutowy uzupełniają wskazówki wykonania następujących po sobie lub współbrzmiących dźwięków, które w zapisie brajlowskim powinny zachować swoją pierwotną formę. Nie wprowadza się dodatkowych symboli, nie są używane brajlowskie skróty ortograficzne.

3.1 Znaki dynamiki i agogiki w notacji

Znaki dynamiki i agogiki informują o głośniejszym lub cichszym wykonywaniu fragmentu utworu. oraz o charakterze i zmianach sposobu wykonania (np. o zmianie tempa).

Należą do nich znaki, słowa lub skróty.

Znaki agogiki umieszcza się **przed nutami**, na które mają wpływ, mogą być podwajane z wyjątkiem fermaty, którą stawia się po nucie, której dotyczy.

Znaki piszemy **przed nutą**, do której się odnoszą. Dla znaków dotyczących **więcej niż jednej nuty** (takich jak crescendo i decrescendo), **początek** oznaczenia znajduje się **przed pierwszą nutą**, której dotyczy, a **zakończenie** po **ostatniej** nucie, której dotyczy.

Znaki dotyczące wielu nut mogą być unieważniane przez inne znaki.

Przykład 17

Nuta następująca **po znaku** agogiki lub dynamiki musi mieć **znak oktawy**.

Jeśli następne okienko (po znaku agogiki lub dynamiki) zawiera punkty 1, 2, 3, regułą jest umieszczanie punktu 3 po znaku.

Podwajanie można stosować, gdy **cztery kolejne** nuty są zapisywane **identycznie**. Występujące w zapisie pauzy nie przerywają podwajania.

Dla zapisu dynamiki stosujemy zasadę oddzielania od tekstu muzycznego punktem 3, gdy następny znak zawiera punkty 1,2,3.

Znaki dynamiki wyrażone słowami oraz ich skróty zawsze poprzedzone są znakiem , przy ich zapisie nie stosuje się odstępów.

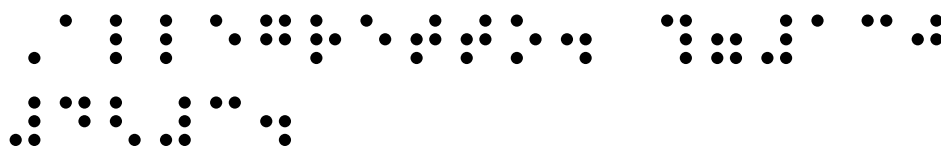
Poprzedzają bezpośrednio nutę a pierwsza nuta po nich występująca wymaga znaku oktawy.

Do znaków wyrażonych słowami należą takie jak "a tempo", "allegro", "moderato". Są to głównie oznaczenia tempa i nastroju utworu.

Kiedy słowa te pojawiają się nad pierwszą linią utworu, zapisuje się je **w tej samej linii co metrum i znaki przykluczowe, ale przed nimi**. Nie stosuje się skrótów obcojęzycznych słów, ale można skracać zapisy takie jak „Umiarkowanie szybko” albo "żywo."

Wskazania metronomu zapisuje się tak jak ilustruje poniższy przykład:

Przykład 18

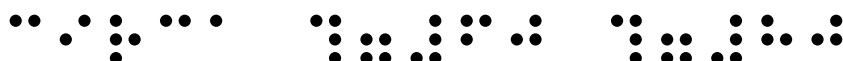
Oznaczenia **tempa** zapisuje się w brajlu jako pierwsze, potem znaki dynamiki.

Oznaczenia **metronomu** zapisywane są pomiędzy słowami kierunku, klucza i **metrum**.

Jeśli kompletny nagłówek zajmuje więcej niż jedną linię brajlowską, oznaczenia metronomu (razem lub bez oznaczeń klucza i metrum, muszą znaleźć się w środku osobnej linii.

Kiedy pojawia się słowo "circa" (albo jego odpowiednik w jakimkolwiek języku) , powinno się pojawić przed oznaczeniami metronomu

♩ circa 60 ♩ = 80

3.2 Stosowanie oznaczeń artykulacyjnych

Do sposobów wykonywania dźwięków należy **legato** czyli wykonywanie ich bez oddzielania.

Legato zapisywane jest **przy pomocy łuków umieszczonych między nutami lub akordami**.

Występują łuki frazowe i ligatury (łuki łączące dźwięki o tej samej wysokości).

Łuki frazowe wskazują, że ten **fragment utworu ma być grany legato**.

W zapisie brajlowskim wyróżnia się krótki i długi łuk frazowy.

Łuk krótki obejmuje cztery lub mniej nut, natomiast **długi pięć lub więcej nut**. Każdy rodzaj łuku może być **podwojony**.

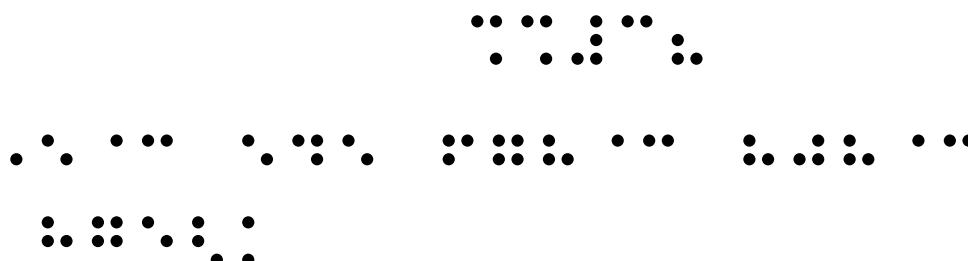
Kiedy **łuki się nakładają**, stosuje się znaki początku i końca łuku zamiast **podwajania**.

Obowiązuje **ogólna zasada mówiąca, że kiedy nuta ze znakiem chromatycznym łączona jest łukiem przez kreskę taktową znak nie jest ponownie zaznaczany dla drugiej nuty pod łukiem, chyba, że nuta ta jest na innej pięciolinii**.

Ligatura to łuk pomiędzy nutami lub akordami o tej samej wysokości.

Ligatury zapisuje się tuż po pierwszej z dwu łączonych nut, lub po każdym wskazaniu łuku, palcowania lub tremola połączonym z daną nutą. **Następuje po kropce** w przypadku nut z kropką.

Przykład 19

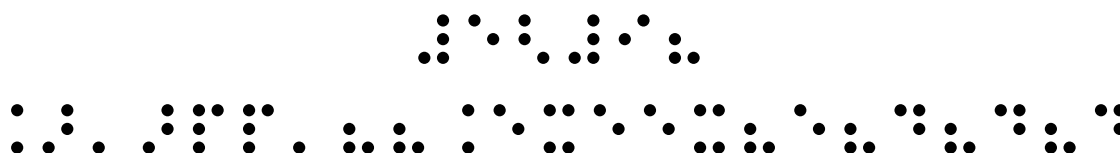
Dźwięki możemy również wykonywać oddzielając je od siebie poprzez skracanie wartości rytmicznych- **staccato**.

Kolejnym sposobem wydobywania dźwięku może być **portamento** (płynne przenoszenie dźwięków), **tenuto** (dokładne wytrzymywanie wartości rytmicznych) lub **tremolo** polegające na szybkim powtarzaniu jednego lub kilku dźwięków, opisanych na górnym dźwięku. Kiedy występują **znaki takiego rodzaju** jak staccato, akcenty, itd., lub wskazówki rodzaju "sf", **można stosować powtórzenia**.

Podwajanie można stosować, gdy cztery kolejne nuty są zapisywane identycznie.

Występujące w zapisie **pauzy nie przerywają podwajania**.

Przykład 20

Do **znaków artykulacyjnych** należy liczna **rodzina ozdobników** (ornamentów).

Każdy z **tych znaków** umieszczany jest **bezpośrednio po nucie**, której dotyczy.

Znaki te nie wymagają poprzedzania znakami oktav.

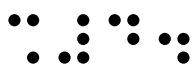
Krótkie **appoggiatury** (przednutki wyprzedzające dźwięk główny i odbierający mu połowę czasu trwania) **powinny być zawsze pisane w tej samej linii, co nuty**, do których się odnoszą, **chyba, że wystąpią po drugiej stronie kreski taktowej**.

Kiedy **nuty** do których odnoszą się appoggiatury są **zapisane przy pomocy interwałów**, **znak krótkiej appoggiatury odnosi się zarówno do nuty jak i do interwału**.

Jeśli we fragmencie zawierającym krótkie appoggiatury **występuje podwajanie**, **zachowuje ważność** chyba że appoggiatury **zmieniają się na pojedyncze i podwajanie zostaje przzerwane**.

Wszystkie te znaki (z wyjątkiem trylu i obiegніка) mogą **być stosowane zarówno dla interwałów jak i dla pojedynczych nut**, kiedy odnoszą się i do zapisanej nuty i do interwału muszą być zaznaczone podwójnie.

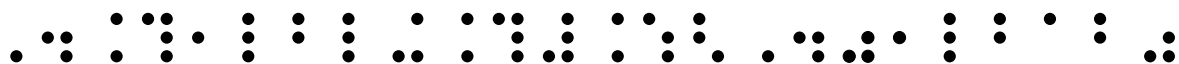
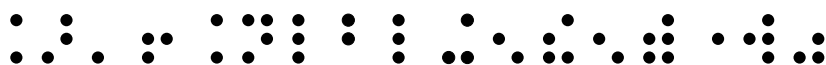
Przykład 21

Dla czterech lub więcej nut z trylem, znak trylu może być podwajany tak długo jak symbol trylu nie jest zaburzony przez znak chromatyczny.

Kiedy nuty z tymi znakami mają podane palcowanie, palcowanie w brajlu zapisywane jest tuż po nucie lub interwale, którego dotyczy.

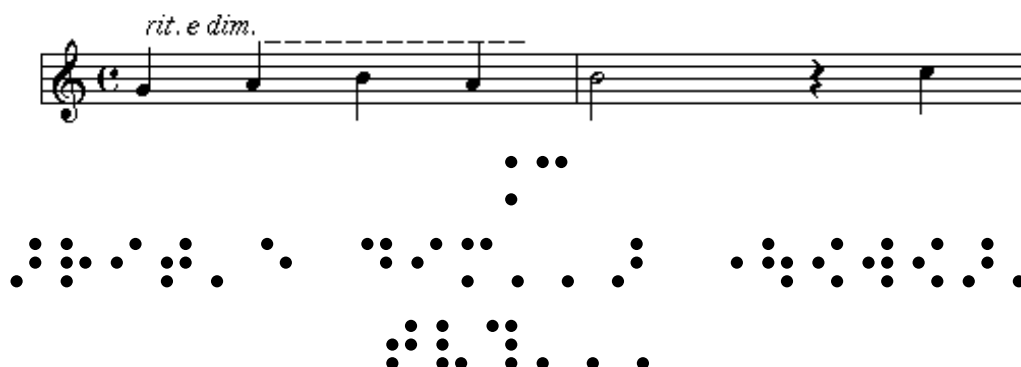
Przykład 22

Niekiedy po znaku agogiki lub dynamiki pojawiają się linie, informujące o miejscach, do których dane oznaczenie obowiązuje. Wtedy w miejscu rozpoczęcia stawia się **dwa** punkty 3, a znak słów i **jeden** punkt 3 w miejscu zakończenia danego oznaczenia.

Jeżeli następują po sobie dwa oznaczenia dynamiczne nie są rozdzielone punktem 3.

Przykład 23

3.3 Aplikatura, pedalizacja oraz inne oznaczenia stosowane w instrumentalnej praktyce pedagogicznej

Znaki rąk mają zastosowanie przy **wskazywaniu** partii **głosu granego przez osobne ręce**.

Prefiksy dla prawej i lewej ręki lub partii solowej stawiamy **przed pierwszym znakiem zapisu nutowego**.

Gdy w partii jednej ręki **następuje zmiana klucza, kierunek czytania interwałów nie zmienia się**.

Palcowanie umieszczane jest **tuż po nucie lub interwale, którego dotyczy, nie może być oddzielone od niego przez jakikolwiek inny znak**. (Ale jeśli nuta jest z kropką, to palcowanie jest zapisane po kropce lub kropkach.)

Kiedy palec gra dwie sąsiednie nuty naraz, to palcowanie musi być zaznaczone po obu nutach lub interwałach.

Alternatywne palcowania zaznaczamy przez umieszczenie dwóch znaków palców po nucie lub interwale.

Kolejność, w jakiej te znaki są umieszczone nie ma większego znaczenia, ale należy trzymać się raz przyjętej konwencji. Zmiana palców na jednej nucie lub interwale zaznaczona jest

przez umieszczenie znaku pomiędzy dwoma znakami palców.

Fragменты grane ze zmianą rąk powinny być tam, gdzie to możliwe, zapisywane w części przypisanej jednej z rąk.

Kiedy znaki rąk występują bezpośrednio przed znakami zawierającymi punkty 1, 2, 3, musi po nich nastąpić punkt 3.

Znaki "ped." i gwiazdka wskazują na miejsca naciskania i puszczenia trzymanego pedału.

Ponieważ występują pod pięciolinia basową, uwzględnia się je w brajlu zazwyczaj w zapisie partii lewej ręki, choć w wielu przypadkach właściwe wskazanie pedałowania możliwe jest tylko w prawej ręce, np., gdy w lewej ręce występuje takt pauzy lub długa trzymana nuta podczas zmiany pedałowania.

Znaki naciśnięcia i puszczenia pedału powinny być uważane za nierozdzieloną parę, jeśli jeden z nich pojawia się w prawej ręce, to drugi powinien być tam również zapisany. Wyjątek zachodzi, gdy pedał naciśnięty był w takcie, gdzie linia melodyczna zapisana jest tylko dla jednej ręki, a odpowiadający znak puszczenia pedału występuje w takcie, gdzie linia melodyczna zapisana jest w całości dla drugiej ręki.

Znak naciśnięcia pedału stawiany przed nutą lub pauzą, której dotyczy, musi poprzedzać jakiegokolwiek inne znaki stawiane przed nutą. Jeśli zaś pedał ma być naciśnięty zaraz po zagraniu nuty albo akordu, używa się znaku półpedału, który poprzedza tę nutę lub akord.

Wśród innych znaków stosowanych w muzyce instrumentalnej wyróżnimy:

W muzyce **akordeonowej**: Znaki ściągnięcia i rozciągnięcia miechów powinny być stawiane w prawej ręce, nie muszą być poprzedzone znakami oktav.

Znaki te oznaczają muzykę akordeonową wtedy i tylko wtedy, gdy poprzedzone są prefiksem dla muzyki akordeonowej, podlegają zasadom zapisu takim jak znaki rąk. W czarnym druku nuty basowe (pierwsze dwa rzędy guzików) występują w dolnej części pięciolinii z łaskami skierowanymi w górę. Nuty dla akordów (pozostałe cztery rzędy) występują w górnej części pięciolinii z łaskami skierowanymi w dół. Każda nuta lewej ręki, niezależnie od pozycji na pięciolinii, może zostać zagrana przy pomocy tylko jednego guzika, nie trzeba więc używać znaków oktav, których oznaczenia są tu wykorzystywane do oznaczania rzędów guzików.

Nuty i pauzy zapisywane są zgodnie z dotychczas poznawanymi zasadami.

Znaki rzędów guzików poprzedzają nuty i nie mogą być od nich oddzielone innymi znakami.

Każdy z tych znaków pozostaje w mocy dopóki nie wystąpi inne oznaczenie rzędu guzików.

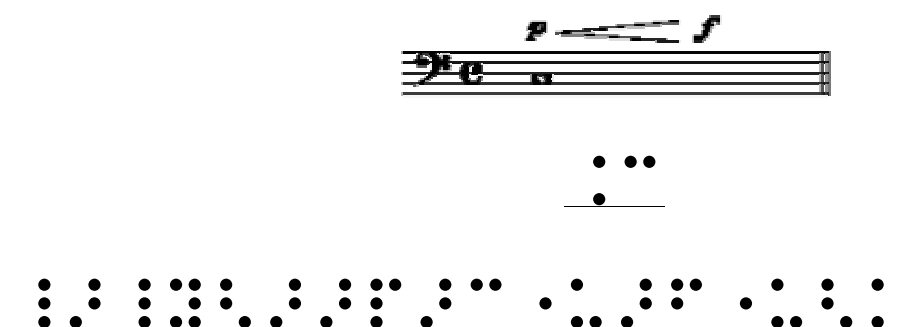
Kiedy nuty dla akordów znajdują się nad nutami dla basów o identycznej wartości rytmicznej, granymi równocześnie, te nuty dla akordów mogą być zapisywane jako interwały poprzedzone znakami akordów, ale każdy znak akordu odnosi się tylko do jednego interwału.

W muzyce **wokalnej** znaki artykulacyjne znajdują się nie tylko w akompaniamencie, ale również w partii solowej. W ich zapisie numeracja taktów nie jest potrzebna (wystarcza tekst słowny). W zapisie partii wokalne używamy znaków powtórzenia taktu, części taktu i brajlowskiego segno.

Znak powtórzeń dla powtarzanych słów lub fraz umieszczany jest przed i za słowem lub frazą, bez spacji. Jeśli zapis brajlowski tekstu odpowiadającego danej linii muzyki nie mieści się w jednej linijce, druga i następne linijki zapisu tekstu odsunięte są o cztery spacje.

Zdarza się często w muzyce **chóralnej i orkiestrowej**, że znaki agogiki pojawiają się w czasie trwania trzymanych nut (np. umieszczone w połowie trzymanej całej nuty). Aby uniknąć dzielenia tych wartości na mniejsze, umieszcza się po znaku podziału akordu odpowiednią ilość pauz, z których każda jest poprzedzona punktem 5, co pozwala na postawienie w odpowiednich miejscach znaków agogiki.

Przykład 24

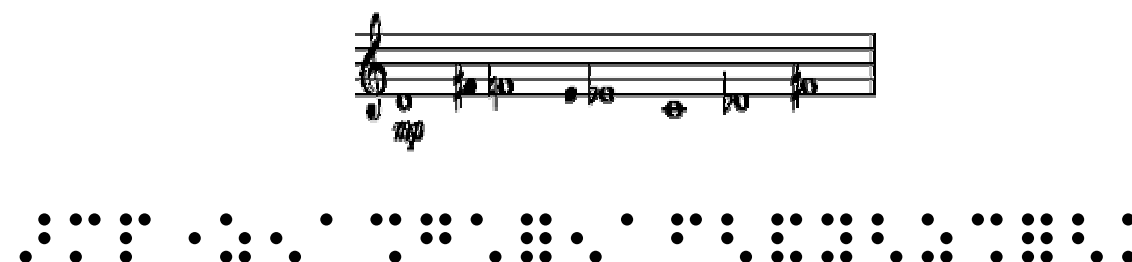

W zapisie na **instrumenty strunowe** nutę po oznaczeniu struny piszemy bez znaku oktawy. Linie zatrzymania palca na strunie zaznaczamy przy pomocy podwójnych znaków (podwajamy drugi element znaku.)

Oznaczenia pozycji lub progów występują po oznaczeniach strun, ale przed kierunkiem smyczka lub oznaczeniem plektrum.

W brajlu nie rozróżnia się występujących **w zapisie muzyki organowej** nut o pełnej główce i nut o pustej główce.

Przykład 25

3.4 Format utworu muzycznego zapisanego w notacji

W notacji występują znaki zakończeń oraz powtórzeń.

Zakończenia

Podwójna kreska taktowa (oznaczająca koniec utworu)

Podwójna kreska taktowa (oznaczająca koniec odcinka):

Fine

zakończenie z fermatą

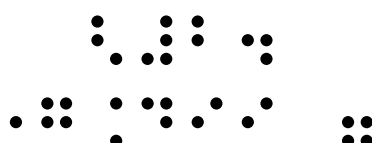
Zakończenia zapisuje się w brajlu po ostatnim takcie, bez odstępu. Jeśli występują takty po zakończeniu odcinka, należy umieścić odstęp pomiędzy zakończeniem a następnym taktem.

Powtórzenia

Znak powtórzenia jest używany do dokładnego oznaczenia powtórzenia poprzedniego

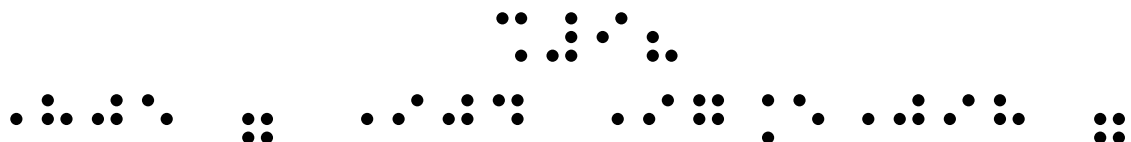
taktu. Pisany jest pomiędzy odstępami:

Przykład 26

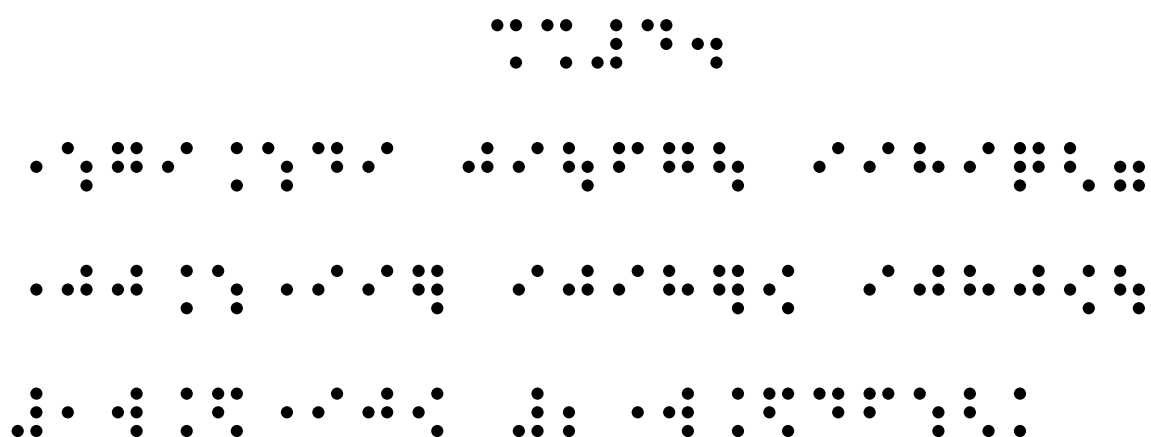
Można również użyć tego znaku do powtórzenia części taktu:

Przykład 27

Znaki takie znajdują również zastosowanie w powtórzeniach dużych partii utworu:

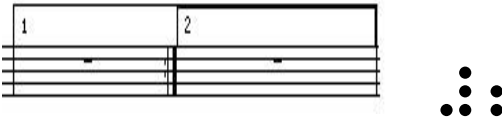
Przykład 28

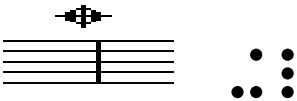
powtórzenie od znaku

powtórzenie do znaku

powtórzyć pierwszy raz (I Volta)

powtórzyć drugi raz (II Volta)

początek powtarzanego odcinka (Segno)

koniec powtarzanego odcinka

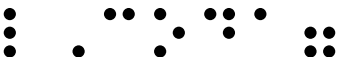
Da! Segno, powtórzyć od znaku (D.S.)

Da Capo, powtórzyć od początku (D.C.)

D.S. al Fine powtórzyć od znaku do końca

•

D.S al Coda powtórzyć od znaku, do cody

•

W notacji występują również powtórzenia muzyczne, pozwalające powtórzyć określoną ilość razy daną sekwencję. Stosuje się wtedy metodę znaną jako częściowe skracanie.

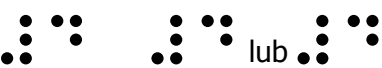
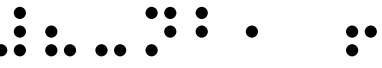
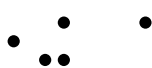
Polega ona na zapisaniu dwóch liczb pomiędzy odstępami. Pierwsza z nich określa o ile taktów należy się cofnąć, druga zaś ile z tych taktów należy powtórzyć.

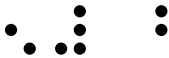
Jeśli te liczby są takie same, piszemy tylko jedną liczbę.

Kiedy zgodnie z tymi warunkami jest wymagana tylko jedna liczba, zapis ten można powtarzać tyle razy, ile razy powtarzany jest dany fragment.

W przypadku, gdy w dwóch taktach występują te same nuty, ale takty są w różnym metrum nie można użyć znaku powtórzenia.

Zasady podane dla powtórzeń części taktu, obowiązują też dla powtórzeń całego taktu.

- Oddzielenie powtórzeń z różnymi wartościami rytmicznymi, np.,
- Powtórzyć cztery razy
- Odliczyć 7 taktów i powtórzyć 5 –ty
- Powtórzyć ostatnie 4 takty lub
- Powtórzyć wymienione takty
- Powtórzyć takty od numeru 9-16 w części II
- Brajlowskie segno A (lub B, itd.)
- Powtórzyć od segno A (lub B,
- Koniec muzycznego segno do powtórzenia
- Początek powtórzenia w kadencji lub muzyce nie dzielonej na takty

Wariant dwóch taktów

Drugi wariant taktu

Numerowany wariant, po którym następuje określona liczba taktów (np. Wariant 1, przez 3

takty)

Część druga

Ćwiczenia uzupełniające

1. Znaki przykluczowe: krzyżyk, bemol, kasownik

Znaki przykluczowe określają użycie znaków chromatycznych w przebiegu całego utworu. Umieszczone przed nutą (w niektórych sytuacjach posiadającą znak oktawy), interwałem lub innym oznaczeniem występują w roli znaków chromatycznych podwyższając, obniżając lub przywracając poprzednią wysokość dźwięku.

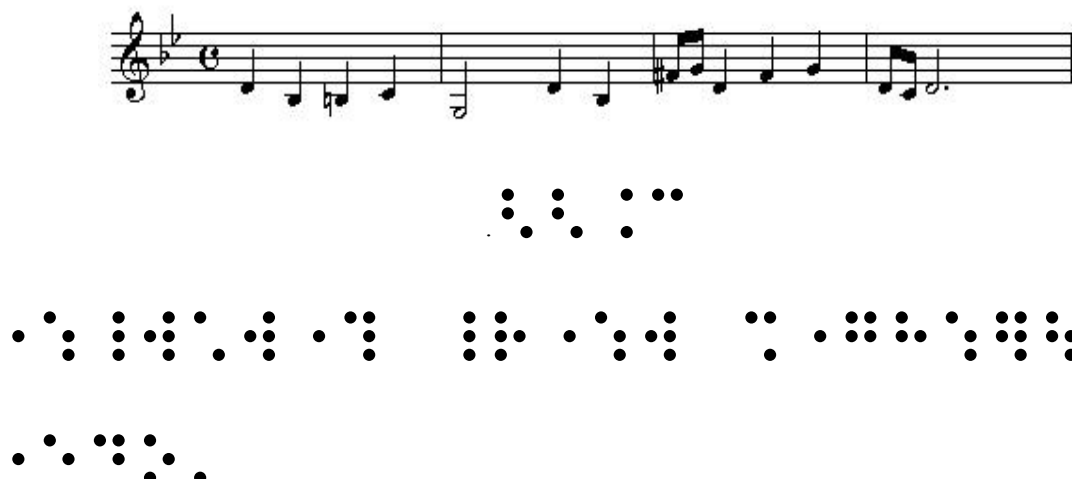
Przykład I

Example I shows a musical staff in bass clef with a key signature of three sharps (F#, C#, G#) and a 3/8 time signature. The melody consists of eighth and sixteenth notes. Below the staff is the corresponding Braille notation, which includes a key signature signature (three sharps) and rhythmic markings.

W notacji znajduje zastosowanie ogólna reguła muzyczna zgodnie, z którą **znak chromatyczny obowiązuje w obrębie jednego taktu, dla nut o tej samej wysokości.**

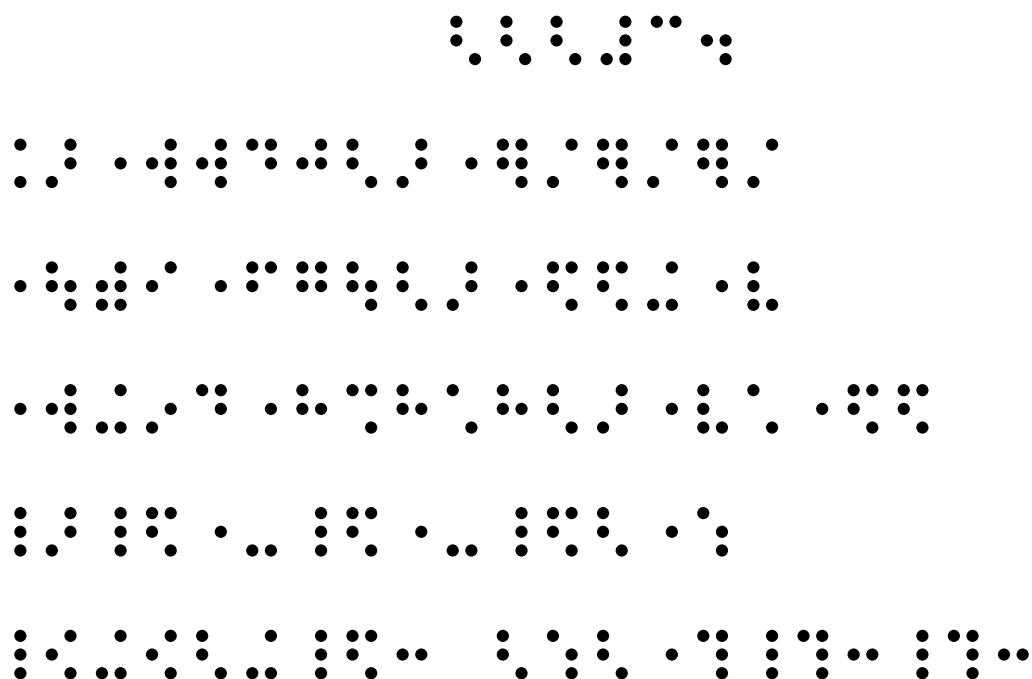
Przykład II

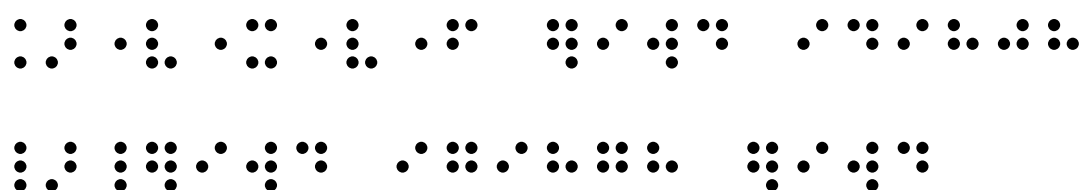
Example II shows a musical staff in treble clef with a key signature of one flat (Bb) and a common time signature (C). The melody consists of quarter and eighth notes. Below the staff is the corresponding Braille notation, which includes a key signature signature (one flat) and rhythmic markings.

Dla uzyskania poprawności zapisu utworu **czasem konieczne jest dodanie w brajlu dodatkowych znaków. Każdy z nich powinien być poprzedzony punktem 5.**

Przykład III

Przykład IV

2.Oznaczenia tonacji i metrum

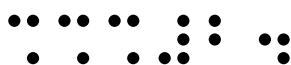
Specyfika zapisu brajlowskiego powoduje, że niekiedy zapis metrum ma następującą formę:

Przykład V

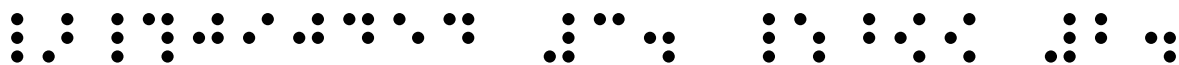
Kiedy w utworze zmienia się tonacja, zapis zmiany następuje w miejscu jej wystąpienia

Przykład VI

Kiedy w utworze następuje zmiana metrum umieszczamy ją pomiędzy spacjami

Przykład VII

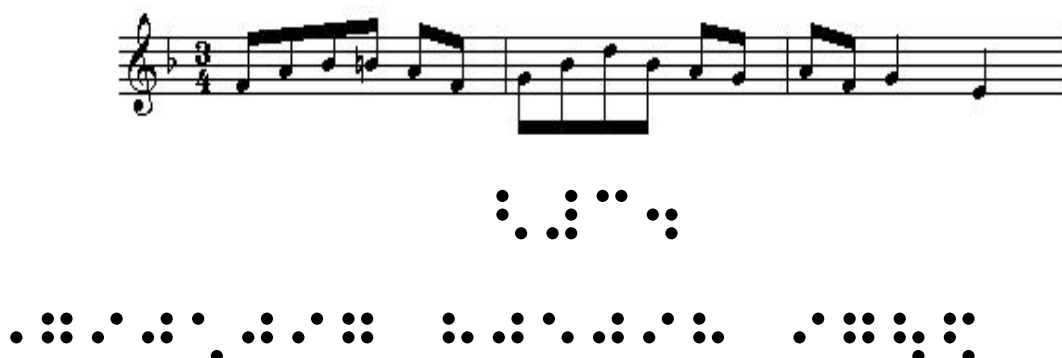

3. Przykłady określenia położenia nut w systemie podziału klawiatury na oktawy

Zadaniem **kluczy oktavowych** (oznaczeń charakterystycznych dla zapisu notacji brajlowskiej) jest określenie położenia dźwięków w odniesieniu do klawiszy fortepianu.

Kiedy dwie nuty w zapisie są oddalone od siebie o **interwał mniejszy niż kwarta nie jest konieczne** użycie **znaku oktawy**

Przykład VIII

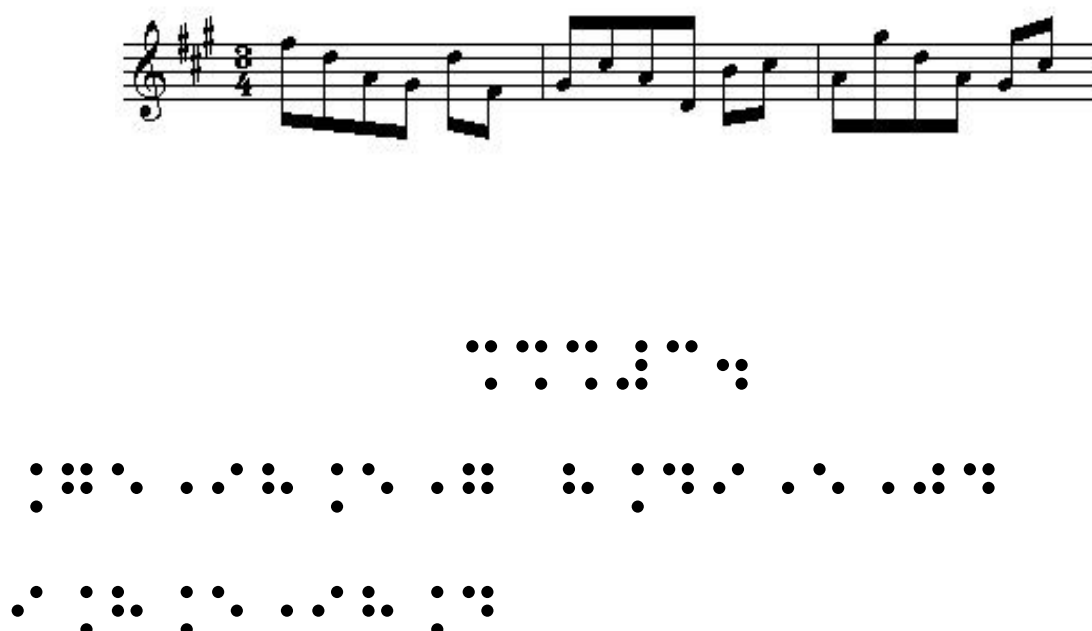

Example VIII shows a musical staff in G major (one sharp) and 3/4 time. The melody consists of eighth and quarter notes. Below the staff, the corresponding Braille notation is shown, demonstrating the use of octave signs (two dots) to indicate the position of notes on the piano keyboard.

Kiedy **interwał jest kwartą lub kwintą** piszemy znak oktawy gdy **druga nuta** znajduje się w **innej oktawie**.

W wypadku wystąpienia **interwału seksty** lub większego, **zapis** odpowiedniego **klucza oktavowego jest konieczny**.

Przykład IX

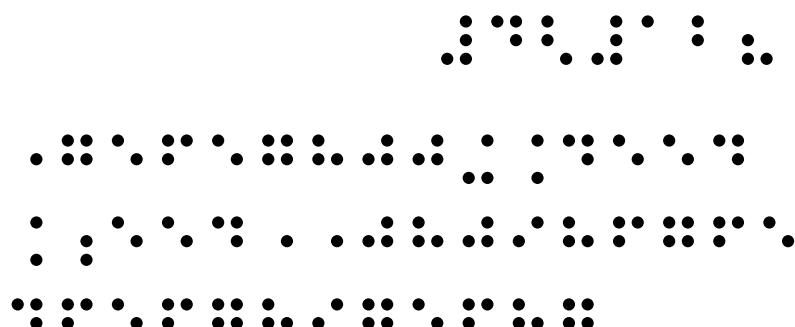

Example IX shows a musical staff in D major (two sharps) and 3/4 time. The melody consists of eighth and quarter notes. Below the staff, the corresponding Braille notation is shown, demonstrating the use of octave signs (two dots) to indicate the position of notes on the piano keyboard.

W transkrypcjach utworów w których **występuje znak 8va** (przeniesienie o oktawę do góry) zapisu dokonuje się przy użyciu poniższej metody:

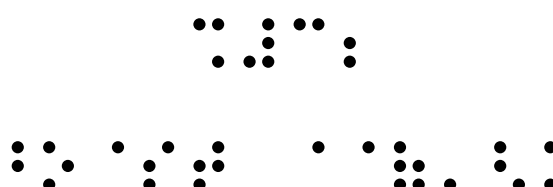
- pierwsza nuta fragmentu tak oznaczonego posiada dwa znaki oktav, pierwszy z nich pokazuje oktawę przed zmianą, drugi zaś nutę we właściwej oktawie.
- każdy znak oktawy we fragmencie przedstawia właściwą wysokość dźwięku,
- pierwsza nuta po zakończeniu fragmentu posiada podwójny znak oktawy, wskazujący, że jej zapisana wysokość dźwięku odpowiada rzeczywistej.
- te znaki oktav używa się nawet wtedy, kiedy zasady użycia zmiany oktawy nie stosują się.

Przykład X

Nie stosuje tego sposobu zapisu **dla pojedynczych nut lub akordów poniżej oktawy kontra lub powyżej oktawy czterokreślnej.**

Przykład XI

4 . Współzależność wysokości dźwięku i jego wartości rytmicznej, znaki nut i pauz

W zapisie muzycznej notacji brajlowskiej istnieje współzależność między zapisem nut i ich wartości rytmicznych. Każdej nucie odpowiadają dwie wartości rytmiczne.

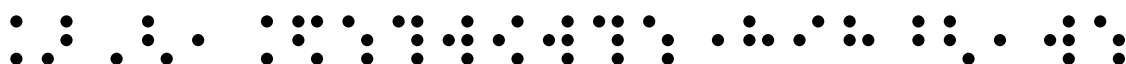
Dla precyzyjnego określenia wartości rytmicznej nuty stosuje się znaki wartości. Kiedy nuta lub pauza jest mniejszą z dwóch możliwych wartości stosujemy jak w przykładzie poniżej:

Przykład XII

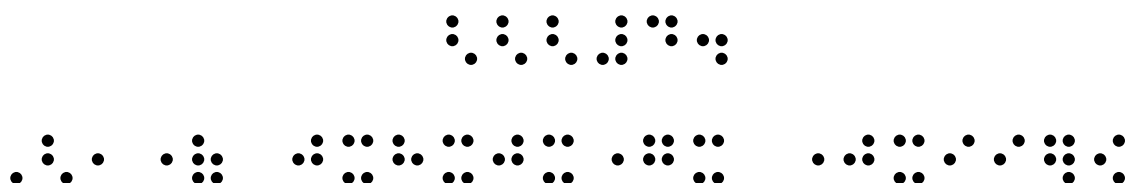

Kiedy nuta lub pauza jest większą z dwóch możliwych wartości stosujemy jak poniżej:

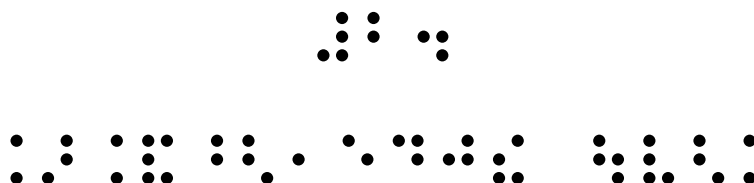
Przykład XIII

pierwszej nuty lub pauzy, używa się znaku kiedy nuta lub pauza jest mniejszą z dwóch możliwych wartości.

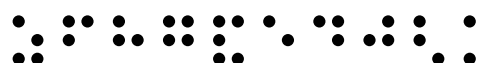

Przykład XV

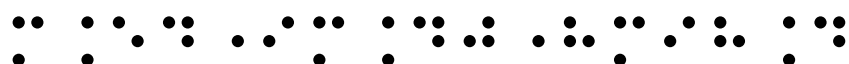
Zasadą zapisu w notacji jest zapis pierwszej nuty w grupie wartości rytmicznej, w której występuje, następne nuty zapisujemy w ósemkach.

Przykład XVI

Kiedy pierwsza nuta w grupie **jest pauzą**, do zapisu stosuje się **taką samą zasadę**.

Przykład XVI

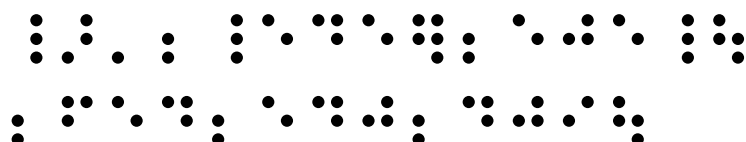
W utworach muzycznych znajdują też zastosowanie nieregularne grupy rytmiczne. Najczęściej występują **triole**, które można dwoić (podwójny znak przed i pojedynczy po grupie).

Spotykamy dwie formy zapisu.

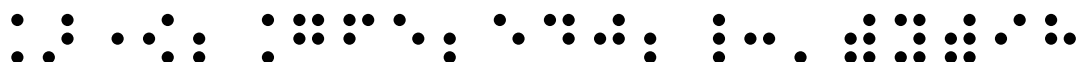
Jedną z nich często używaną pokazuje poniższy przykład:

Przykład XVI

Drugą formę używa się wtedy, gdy w przebiegu melodycznym triola zawiera triolę o mniejszej wartości rytmicznej.

Przykład XVII

6 .Przykłady zastosowania kluczy muzycznych w notacji

Kiedy melodia jednej ręki przechodzi do drugiego klucza, należy to zaznaczyć przez użycie odpowiednich kluczy.

Przykład XVII

• • • • •
• • • • •

• • • • • • • • • • • • • • • •
• • • • • • • • • • • • • • • •

• •

Stosując klucze o nietypowym położeniu (na pięciolinii) dla wskazania ich położenia ostatni element oznaczenia w brajlu poprzedzamy znakiem oktawy.

Przykład XVIII

• • • • •

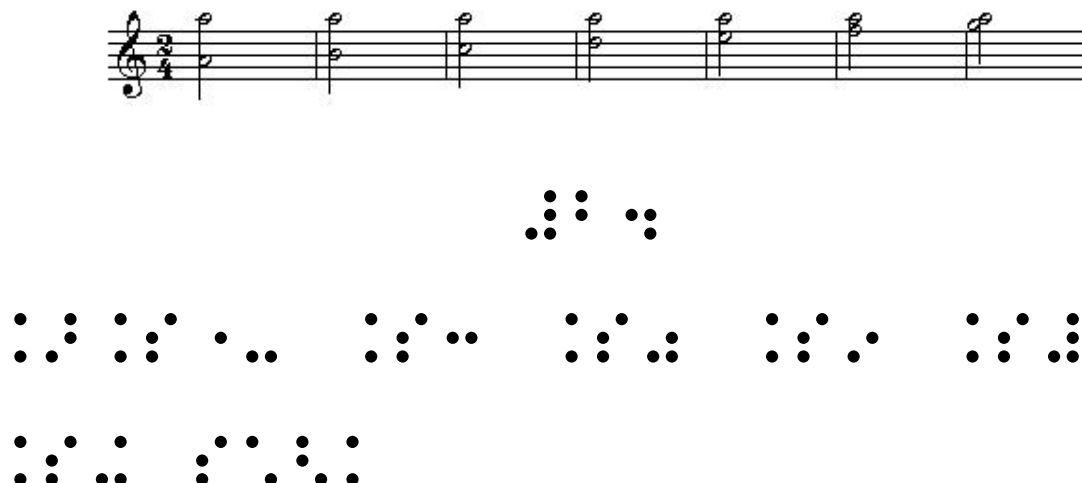
• • • • • • • • • • • • • • • •

• • • • • • • • • • • • • • • •

7. Zapis akordów przy użyciu znaków interwałów

W akordach składających się z dźwięków o tej samej wartości rytmicznej zapisujemy tylko jeden najwyższy (dla wysokich głosów) lub najniższy (dla niskich głosów). Pozostałe głosy zapisujemy w postaci interwałów.

Przykład XIX

Example XIX shows a musical staff in treble clef, 2/4 time, with a key signature of one flat (B-flat). The staff contains seven measures of music, each with a half note. The notes are: B-flat, A, G, F, E, D, and C. Below the staff, the Braille notation is shown. The first line of Braille represents the notes: B-flat, A, G, F, E, D, and C. The second line of Braille represents the intervals: B-flat to A (major second), A to G (major second), G to F (major second), F to E (major second), E to D (major second), and D to C (major second). The third line of Braille represents the intervals: B-flat to A (major second), A to G (major second), G to F (major second), F to E (major second), E to D (major second), and D to C (major second).

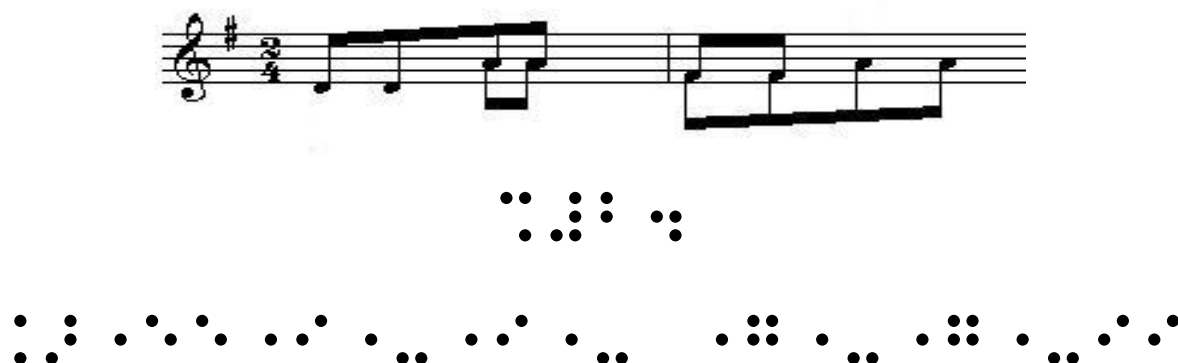
Przykład XX

Example XX shows a musical staff in bass clef, 2/4 time, with a key signature of one flat (B-flat). The staff contains seven measures of music, each with a half note. The notes are: B-flat, A, G, F, E, D, and C. Below the staff, the Braille notation is shown. The first line of Braille represents the notes: B-flat, A, G, F, E, D, and C. The second line of Braille represents the intervals: B-flat to A (major second), A to G (major second), G to F (major second), F to E (major second), E to D (major second), and D to C (major second). The third line of Braille represents the intervals: B-flat to A (major second), A to G (major second), G to F (major second), F to E (major second), E to D (major second), and D to C (major second).

Interwał prymy lub unisono oznaczamy tym samym znakiem oktawy, co nuta właściwa.

Przykład XXI

8 .Zastosowanie znaków podziału taktu i akordu na głosy w praktyce

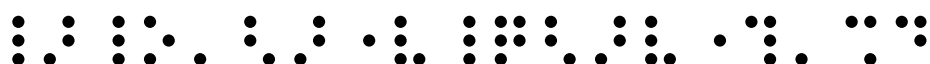
Kiedy podziału na głosy wymaga tylko część taktu stosujemy oznaczenia takie jak poniżej:

Przykład XXII

Niekiedy tekst utworu wymaga podziału taktu na więcej niż dwa glosy.

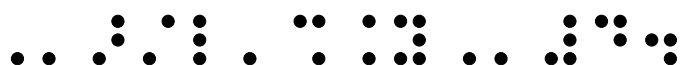
Przykład XXII

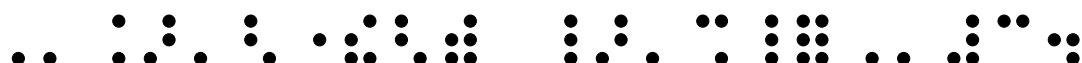
9 Przykłady zapisu muzyki współczesnej w notacji

Tam gdzie występuje nietypowy znak przykluczowy, powinien być zapisany następująco: Nawias muzyczny, znak ręki lub klucza, akcydens, znak oktawy, nuta, koniec nawiasu muzycznego.

Przykład XXIII

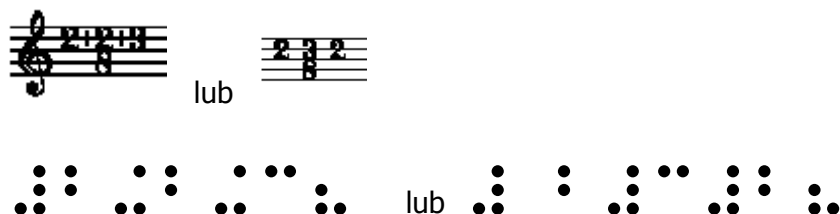

Przykład XXI

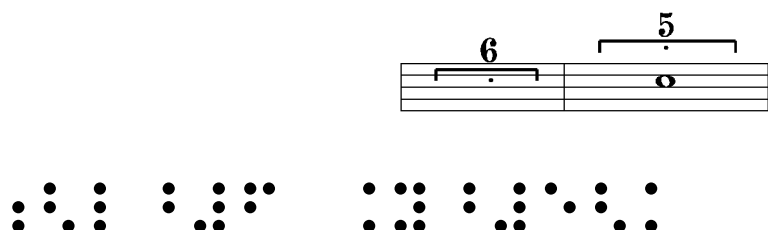
Zmiany znaków przykluczowych powinny być zaznaczane w obu rękach dla instrumentów klawiszowych (lub muzyce wokalne czy orkiestralnej) tam gdzie występują w utworze, ale na początku utworu lub zmiany wystarczy zaznaczyć je tylko raz, zwykle razem z metrum. Kiedy wskazanie metrum zawiera na górze kilka cyfr a na dole jedną piszemy

Przykład XXII

W muzyce bez metrum cyfry i poziome linie oznaczają, że nuty, akordy lub pauzy powinny być wytrzymane przez pewien czas. Liczby wskazują sekundy, wydrukowane są jako większe niż palcowanie lub występują w pozycji, w której nie można ich pomylić z palcowaniem.

Przykład XXIII

Klastery są zapisywane w ten sposób, że górny i dolny dźwięk są traktowane jako dźwięki w akordzie. Pomiędzy tymi dźwiękami pionowa linia, prostokąt, gruba kreska lub inny kształt wskazuje klaster. Akcydensy lub drukowane słowa mogą również wystąpić przy klasterze. Zgodnie z odpowiednim kierunkiem interwałów, zapisywany jest górny lub dolny dźwięk, po którym następuje znak klasteru oraz znak interwału wskazujący drugi dźwięk kończący klaster.

Przykład XXIV

a

b

C

TABLICE BRAJLOWSKICH ZNAKÓW MUZYCZNYCH

Tabela 1: Podstawowe znaki

Nuty i pauzy (Notacja współczesna, patrz Tabela 13)

C	D	E	F	G	A	H	Pauzy	Rodzaj
								Całe nuty lub 16-tki
								Półnuty lub 32-ki
								Ćwierćnuty lub 64-ki
								8-ki lub 128-ki

Prefiks dla 256-ek, np., (itd.)

Wyróżnik wartości

Znak oddzielający grupy rytmiczne

Duże wartości; 8-ki i większe

Małe wartości; 16-ki i mniejsze

Brevis, np., (itd.)

Brevis pauza

Longa, np., (itd.)

Longa pauza

Nuty dużym drukiem

Przenośnik tatowy

Nuty małym drukiem

Takt niepełny

Znaki oktav

• • • Oktawa subkontra A

• • • Oktawa razkreślona C

• • • Oktawa kontra C

• • • Oktawa dwukreślona C

• • • Oktawa wielka C

• • • Oktawa trzykreślona C

• • • Oktawa mała C

• • • Oktawa czterokreślona C

• • • Oktawa pięciokreślona C

Tabela 2: Klucze

• • • Klucz wiolinowy G

• • • Klucz basowy F

• • • Klucz G w lewej ręce

• • • Klucz F w prawej ręce

• • • • Klucz G z 8 nad kluczem • • • • Klucz G z 8 pod kluczem

Na nietypowy klucz wskazuje znak oktav przed ostatnim znakiem symbolu klucza.

• • • • Klucz G na pierwszej linii ; francuski klucz wiolinowy

• • • • Klucz F na trzeciej linii; klucz tenorowy

• • • • Klucz F na piątej linii; klucz podbasowy

• • • • Klucz C na pierwszej linii; klucz sopranowy /dyszkantowy

• • • • Klucz C na drugiej linii; klucz mezzosopranowy

• • • • Klucz C na trzeciej linii; klucz altowy / dla kontrabasu

• • • • Klucz C na czwartej linii; klucz tenorowy

• • • • Klucz C na piątej linii; klucz barytonowy

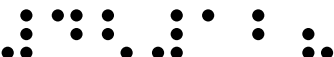
Tabela 3 Akcydensy, znaki przykluczowe i metrum

Akcydensy (znaki chromatyczne)

	Krzyżyk		Bemol
	Krzyżyk podwójny		Bemol podwójny
	Kasownik		
		Akcydens powyżej lub poniżej nuty	
		Zmiana wysokości dźwięku o ¼ tonu	
		Zmiana wysokości dźwięku o ¾ tonu	

Znaki przykluczowe i metrum

Znaki przykluczowe

	Dwa krzyżyki, metrum 6/8
	Cztery bemole, metrum 12/8

Metrum

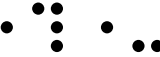
	C albo 4/4		C kreślone
	Oznaczenie metrum dwoma cyframi		
	4 (lub inna cyfra) Oznaczenie metrum pojedynczą cyfrą		
	Metrum: 4 ponad ćwierćnutą		
	Metrum: 3 nad ósemką		

Tabela 4: Grupy Rytmiczne (Wachlarzowate grupy rytmiczne, patrz Tabela 13, Notacja współczesna.)

 Duola	 Kwintola
 Triola	 Sekstola
 Kwartola	 Grupa z dziesięciu nut (itd.)
 synkopa	 synkopa w akordzie

Tabela 5: Akordy (Klastery, patrz Tabela 13)

Interwały

 Sekunda	 Seksta
 Tercja	 Septyma
 Kwarta	 Oktawa
 Kwinta	 Unisono
 Decyma (interwał większy niż oktawa)	

Podział taktu i akordu na głosy

 Podział taktu na głosy	 Znak podziału taktu na głosy
 Podzielnik taktu	

Ruch nut w dwugłosie

- Nuta w dwugłosie dla jednego interwału
- Nuta w dwugłosie dla dwu lub więcej interwałów

	Dla całej nuty		Chorańgiewka 8-ki
	Laska półnuty		Chorańgiewka 16-ki
	Laska ćwierćnuty		Chorańgiewka 32-ki

Tabela 6: Legato, łuki frazowe i ligatury

Łuki

	Łuk pomiędzy dwiema nutami lub akordami
	Łuk frazowy dla więcej niż czterech nut lub akordów
	Łuk frazowy dla więcej niż czterech nut lub akordów
	Początek i koniec łuku frazowego na jednej nucie
	Początek i koniec krótkiego łuku na jednej nucie
	Łuk z jednej części akordu do drugiej
	Łuk przez kreskę taktową
	Prosta linia między pięcioliniami dla prowadzenia głosu
	Koniec prostej linii
	Łuk dodany przez wydawcę w druku
	Łuk który nie kończy się na nucie
	Łuk który nie rozpoczyna się na nucie
	Pół frazy
	Glissando
	Łuk dla krótkiej appoggiatury

Ligatury (łuki łączące nuty o tej samej wysokości dźwięku)

- • Łuk pomiędzy nutami o tej samej wysokości
- •
• Łuk pomiędzy identycznymi akordami
- •
• Arpeggio kumulujące

Łuki i legata używane w zapisie sekcja po sekcji

- • •
• • Łuk z innej części wewnątrz akordu
- •
• Łuk z innej pięciolinii
- • •
• Legato na jednej nucie pomiędzy częściami wewnątrz akordu
- • •
• Legato na jednej nucie pomiędzy pięcioliniami
- • •
• Legato pomiędzy nutami wewnątrz akordu
- • •
• Legato akordowe pomiędzy pięcioliniami

Aby zaznaczyć, że znak zaczyna się "od" używamy

- • • •
• • Legato na pojedynczej nucie z innej części wewnątrz akordu
- • • •
• Legato na pojedynczej nucie z innej pięciolinii
- • • •
• • Legato akordowe z innej części wewnątrz akordu
- • • •
• Legato akordowe z innej pięciolinii

Tabela 7: Tremola

Repetycja (powtarzane)

• •	Na ćwierćnucie	• •	Na 32-dwójce
• •	Na 8-ce	• •	Na 64-ce
• •	Na 16-ce	• •	Na 128-ce

Zmiana

Na 8-ce

Na 16-ce

Na 32-ce

Na 64-ce

Na 128-ce

Tabela 8. Palcowanie

Instrumenty klawiszowe

1 Pierwszy palec

2 Drugi palec

3 Trzeci palec

Pomiędzy palcowaniem oznacza, zmianę palca na tej samej nucie

Pominięcie pierwszego palcowania kiedy podano 2 zestawy palcowania

Pominięcie drugiego palcowania kiedy podano 2 zestawy palcowania

4 Czwarty palec

5 Piąty palec

Instrumenty strunowe

Lewa ręka

Kciuk

1 Pierwszy palec

2 Drugi palec

Pomiędzy palcowaniem: zmiana palców na tej samej nucie

3 Trzeci palec

4 Czwarty palec

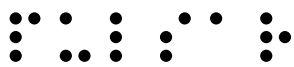

0 Pusta struna

Prawa ręka

Kciuk *pulsar*

Palec wskazujący *indice*

Środkowy palec *mayor*

- Palec serdeczny *anular*
- Inne pojedyncze litery; w brajlu tak samo jak w czarnodruku
- Mały palec *chiquito* jeśli ch w czarnodruku

Tabela 9: Kreski taktowe i powtórzenia

Kreski taktowe

(odstęp) Kreska taktowa

••••• Brajlowska kreska taktowa używana w szczególnych przypadkach

••••• Kropkowana kreska taktowa

••••• Podwójna kreska taktowa na końcu utworu

••••• Podwójna kreska taktowa na końcu części utworu

Powtórzenia czarnodrukowe

••••• Początek powtórzenia ••••• Koniec powtórzenia

••••• I i II zakończenie (volta) ••••• Znak coda w czarnodruku

••••• Da capo ••••• Znak segno w czarnodruku

Powtórzenia brajlowskie

••••• Powtórzenie całego taktu lub jego części

••••• Oddzielenie powtórzeń z różnymi wartościami rytmicznymi, np., •••••

••••• Powtórzenie zaczynające się piąty raz

••••• Powtórzyć cztery razy

••••• Początek powtórzenia w kadencji lub muzyce nie dzielonej na takty

••••• Odliczyć 7 taktów i powtórzyć 5 -ty

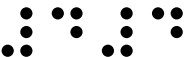
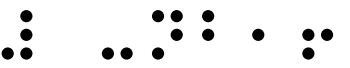
- Powtórzyć ostatnie 4 takty lub
- Powtórzyć wymienione takty
- Powtórzyć takty od numeru 9-16 w części 2
- Brajlowskie segno A (lub B, itd.) Powtórzyć od segno A (lub B, itd.)
- Koniec muzycznego segno do powtórzenia
- Znak coda
- Ruch równoległy
- W sekwencji: kontynuacja wzoru
- Wariant taktu (znak poprzedza i następuje)
- Wariant dwóch taktów
- Drugi wariant taktu
- Numerowany wariant, po którym następuje określona liczba taktów (np. Wariant 1, przez 3 takty)

Tabela 10: Agogika i dynamika

- Staccato (kropka) Staccatissimo (kropka w kształcie gruszki)
- Mezzo-staccato (kropka i linia)
- Tenuto (nutę wytrzymać do końca)
- Akcent agogiczny (krótka linia), tenuto silny akcent
- Akcent (poziome "V" skierowane w prawo)
- Odwrócony akcent (poziome "V" skierowane w lewo)
- Martellato (grube "V")

	Przecinek, półoddech		Kropka lub oddech
	Fermata		Fermata na kresce taktowej
	Fermata pomiędzy nutami		
	Fermata o kwadratowym kształcie		
	Rozbiegające się linie (crescendo)		Koniec rozbiegającej się linii
	Zbiegające się linie (decrescendo)		Koniec zbiegających się linii
	Sforzando		Smorzando
	Cieniowanie, rozbiegające się i zbiegające linie na jednej nucie		
	Początek pierwszej linii kontynuacji		
	Koniec pierwszej linii kontynuacji		
	Początek drugiej linii kontynuacji		
	Koniec drugiej linii kontynuacji		
	Znak słów		

Dynamika

	fortissimo
	forte
	fortepiano
	mezzoforte
	piano
	mezzopiano
	pianissimo

Tabela 11- Ornamenty

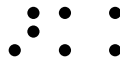
	Tryl [Wł. trillo; fr. cadence, tremblement; niem. Triller; hiszp. trino]
	Tryl w dół
	Appoggiatura [Wł.] [fr. port de voix; niem. Vorschlag; hiszp. apoyadura]
	Krótką appoggiatura (dawniej ang: grace note)
	Obiegnik [Wł. fioritura; fr. double, cadence, double cadence; niem. Doppelschlag; hiszp. grupito] pomiędzy nutami
	Obiegnik powyżej lub poniżej nuty
	Odwrócony obiegnik pomiędzy nutami
	Odwrócony obiegnik powyżej lub poniżej nuty
	Obiegnik po nucie z podwyższoną (obniżoną) sekundą dolną
	Krótki tryl, [short shake, pralltriller, odwrócony, tj., górny, mordent]
	Przedłużony krótki tryl, shake or pralltriller
	Mordent [Wł. mordente; fr. mordant (pince, pincement); hiszp. mortiente]
	Mordent przedłużony
	Mordent z sekundą górną
	Mordent z sekundą dolną
	Arpeggio w górę
	Arpeggio w dół
	Arpeggio w górę przez dwie lub więcej pięciolinii
	Arpeggio w dół przez dwie lub więcej pięciolinii
	Bebung

Tabela 12 Teoria muzyki

Symbole akordów

- •• Prefiks dla zapisu akordów symbolami
- kółeczko
- •• kółeczko przekreślone
- trójkącik
- •• trójkącik przekreślony
- •• •• cyfra 7 pisana kursywą, oznaczająca akord septymowy

Znaki plus, minus, ukośnik •• •• pisane są zgodnie z notacją przyjętą w danym kraju.

Bas cyfrowany i analiza harmoniczna

- •• Prefiks dla partii basu cyfrowanego
- •• •• •• •• Cyfry
- •• •• •• •• tzw. izolowane znaki chromatyczne
- •• Znak pominięty w kolumnie znaków
- •• linia kontynuacji
- •• •• Dwie linie kontynuacji
- •• •• Cyfra przekreślona
- Rozdzielenie znaków

Duże i małe litery, jak również cyfry arabskie i rzymskie pisane są zgodnie z notacją przyjętą w danym kraju.

Nawiasy

- • • • muzyczne nawiasy (okrągłe)
- • • • pionowe nawiasy otaczające nutę lub oznaczenie
- • • • kwadratowe nawiasy nad pięciolinia
- • • • niedomknięty kwadratowy nawias nad pięciolinia
- • • • kwadratowy nawias linią przerywaną nad pięciolinia
- • • • kwadratowy nawias pod pięciolinia
- • • • kwadratowy nawias linią przerywaną pod pięciolinia
- • • • kwadratowy nawias linią przerywaną pod pięciolinia

Tabela 13- Notacja współczesna (używana tylko w muzyce współczesnej)

Nuty o nietypowym kształcie

- • Czarna główka bez laski
- • Główka w kształcie litery X
- • Pionowe laski oznaczające nuty domyślne
- • Główka nuty w kształcie rombu albo trójkąta
- • Koniec haczykowej linii oznaczającej przybliżoną wysokość dźwięku

Gdy nie podano wartości nuty, używa się ósemek np • • • • • • • •

Klaster

- • • • Klaster z kasownikiem
- • • • Klaster z bemolem

	Klaster z krzyżykiem
	Klaster bez akcydensu
	.. tu., grać każdą nutę w tej oktawie jako akord

Wachlarzowe grupy rytmiczne

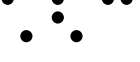
	Accelerando wewnątrz grupy rytmicznej
	Ritardando wewnątrz grupy rytmicznej
	Stały rytm
	Koniec grupy rytmicznej (tak jak w czarnodruku)

Tabela 14 Organizacja tekstu muzycznego

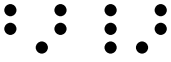
- • Prefiks muzyczny; muzyczny nawias
- • Prefiks tekstowy np. dla tekstu do muzyki wokalne, objaśnień lub komentarzy słownych
- • Równoczesne granie nut w więcej niż jednym głosie
- Oznaczenie taktu niedokończonego, Prefiks dla znaków dodanych w brajlu
- • Prefiks dla numeracji stron lub oznaczenia przewracania strony
- • Prefiks muzyczny dla oznaczeń wydawcy
- • Muzyczna gwiazdka
- • Znak "równa się" w oznaczeniach metronomu

Tabela 15: Oznaczenia w muzyce na instrumenty klawiszowe

Fortepian

	Prawa ręka		Lewa ręka
	Partia solowa, która posiada akompaniament		
	Prawa ręka, kiedy interwały czytane są w górę		
	Lewa ręka, kiedy interwały czytane są w dół		
	Ped. lub inne wskazanie naciśnięcia pedału		
	Gwiazdka lub inne wskazanie puszczenia pedału		
	Gwiazdka i Ped. pod jedną nutą		
	Pół-pedał		
	Pedał w górę, kiedy tylko akord został zagrany		

Organy

	Oktawa nożna
	Rozpoczęcie fragmentu gdzie oktawa nożna i partia lewej ręki są zapisane w druku na jednej pięciolinii
	Powrót do zapisu lewej ręki, kończy się wspólny zapis z oktawą nożną
	Palce lewej nogi (daszek ^ pod nutą)

- Lewa pięta (u lub o pod nutą)
- Palce prawej nogi(daszek ^ nad nutą)
- Prawa pięta (u lub o nad a nutą)
- Pomiędzy znakami oktawy nożnej, zmiana pedałowania na jednej nucie
- Zmiana bez wskazania palców albo pięty
- Stopa przechodzi z przodu (kreska _ nad znakiem palców albo pięty)
- Stopa przechodzi z tyłu (kreska _ poniżej znaku palców albo pięty)
- Pedał organowy

Tabela 16: Muzyka wokalna

••	Tekst do muzyki wokalne	
••	Sopran	•• Tenor
••	Alt	•• Bas
••	Pierwszy sopran (podobnie inny głos)	
••	Drugi sopran (podobnie inny głos)	

Łuki

••	łuk sylabiczny
••	łuk sylabiczny dla pierwszego i drugiego języka

- łuk sylabiczny dla trzeciego i czwartego języka
- łuk sylabiczny dla jednej ze zwrotek w tym samym języku
- początek i koniec frazy
- dwie sylaby śpiewane na jednej nucie
- trzy sylaby śpiewane na jednej nucie

Oddechy

- półoddech
- pełny oddech
- powtórzyć tekst dwa razy
- powtórzyć tekst trzy razy (mogą też wystąpić inne liczby powtórzeń)
- powrót od słów do nut

Tekst

- tekst śpiewany na jednej nucie
- powtórzyć tekst raz

Tabela 17- Instrumenty smyczkowe

Oznaczenia strun

••
•	1-sza struna	•••
••	5-ta struna
•••
••	2-ga struna	•••
••	6-ta struna
•••
••	3-cia struna	••
••	7-a struna
••
••	4-ta struna		

Pozycje lub progi

•••
•••	1-sza pozycja/próg	•••
•••	7-a pozycja/próg
•••
••	2-ga pozycja/próg	•••
••	8-a pozycja/próg
•••
••	3-cia pozycja/próg	•••
••	9-ta pozycja/próg

	4-ta pozycja/próg		10-ta pozycja/próg
	5-ta pozycja/próg		11-ta pozycja/próg
	6-ta pozycja/próg		12-ta pozycja/próg
			półpozycja

	Glissando lub przesunięcie do innej pozycji
	Początek przesunięcia
	Koniec przesunięcia

Barre

	Wielkie lub pełne barre (pełna poprzeczka)
	Małe lub częściowe barre (półpoprzeczka)
	Barre oznaczone klamrą
	Odwołanie znaku barre, gdy nie następuje po nim znak progu

Inne znaki

	flażolet naturalny lub pusta struna
	flażolet sztuczny
	smyczek w dół
	smyczek w górę
	pizzicato w lewej ręce
	kadencje w ćwierćnutach
	kadencje w mniejszych wartościach

Tabela 18- Instrumenty dęte i perkusyjne

Instrumenty dęte

- litera O nad lub pod nutą
- • plus nad lub pod nutą

Perkusja

- • • prawa ręka
- lewa ręka

Tabela 19- Akordeon

- • • Prefiks dla muzyki akordeonowej

Rzędy guzików

- Pierwszy rząd (kreska pod nutą)
- • Drugi rząd (brak wskazania)
- • • Trzeci rząd (1 albo M)
- Czwarty rząd (2 albo m)
- • Piąty rząd (3,7 albo S)
- • Szósty rząd (4 albo d)
- Siódmy rząd (różne oznaczenia)
- • Ósmy (różne oznaczenia)
- • Rząd zero (różne oznaczenia)
- • • Ściągnąć miech (V skierowane w lewo)
- • • Rozciągnąć miech (V skierowane w prawo)
- • • Cezura (Nie rozciągać ani nie ściągać)
- • • • Bas solo (B.S.)
- • • • Rejestr (register)
- • • • • Bez rejestru (użyj inicjałów z druku)

Indeks

A

Agogika - tablica 57
Agogika 22
Akordy 12
Aplikatura 27

B

Bas cyfrowany i analiza harmoniczna - tablica 60
Bemol 5

D

Dynamika - tablica 58
Dynamika - tablica 58
Dynamika 22
Dzieje unifikacji muzycznego Brajla 1

F

Format utworu 30

G

Grupowanie wartości rytmicznych - ćwiczenia 40
Grupowanie wartości rytmicznych 8
Grupy rytmiczne - tablica 52

I

Interwały - tablica 52
Interwały 12

K

Kasownik 5
Klucze - tablica 50
Klucze muzyczne w notacji 9
Klucze oktafowe 7
Kreski taktowe - tablica 56
Krzyżyk 5

L, Ł

Legato - tablica 53
Ligatury - tablica 54
Łuki frazowe - tablica 53

M, N

Metrum 6
Muzyka wokalna - tablica 64
Nawiasy - tablica 61
Notacja współczesna - tablica 61
Nuty 7
Nuty i pauzy - tablica 49

O

Oddechy i tekst - tablica 65
Organizacja tekstu muzycznego - tablica 62
Ornamenty - tablica 59
Oznaczenia artykulacyjne 24
Oznaczenia na akordeon - tablica 68
Oznaczenia na instrumenty dęte - tablica 67

Oznaczenia na instrumenty perkusyjne - tablica 68
Oznaczenia na instrumenty smyczkowe - tablica 65
Oznaczenia na instrumenty szarpane - tablica 65, 66
Oznaczenia stosowane w instrumentalnej praktyce pedagogicznej 27
Oznaczenia w muzyce fortepianowej - tablica 63
Oznaczenia w muzyce organowej - tablica 63

P

Palcowanie instrumenty klawiszowe - tablica 55
Palcowanie instrumenty strunowe - tablica 55
Pauzy 7
Pedalizacja 27
Podział na głosy 18
Położenie nut na klawiaturze- ćwiczenia 37
Powtórzenia 31
Powtórzenia brajlowskie - tablica 56
Powtórzenia czarnodrukowe - tablica 56
Przedłużanie wartości rytmicznych we współbrzmieniach 20

R

Ruch akordów 14
Ruch nut 14
Ruch nut w dwugłosie - tablica 52

S

Symbole akordów - tablica 60
Symbole czterodźwięków 16
Symbole interwałów 16
Symbole trójdźwięków 16

T

Tonacja 6
Tonacja i metrum - ćwiczenia 36
Tremola powtarzane - tablica 54
Tremola zmienne - tablica 55

W

Wachlarzowe grupy rytmiczne - tablica 62
Współzależność wysokości dźwięku i jego wartości rytmicznej - ćwiczenia 39

Z

Zakończenia 30
Zapis akordów - ćwiczenia 44
Zapis muzyki współczesnej- ćwiczenia 46
Zastosowanie klucza muzycznych w notacji - ćwiczenia 43
Znaki chromatyczne - tablica 51
Znaki nut i pauz - ćwiczenia 39
Znaki oktaf - tablica 50
Znaki podziału taktu i akordu na głosy- ćw. 45
Znaki przykluczowe - ćwiczenia 34
Znaki przykluczowe - tablica 51
Znaki przykluczowe 5